

## 1. ВСТУП

Курс "Економічна теорія" спрямований на системне вивчення категорій та законів економічного життя як окремих суб'єктів, так і всього суспільства в цілому. Він надає можливість поєднати основні закономірності, визначити економічну природу ринку, зрозуміти механізм суспільного відтворення та економічного зростання, усвідомити складність та взаємозумовленість усіх складових світового господарства та міжнародних економічних відносин.

**Навчальне завдання курсу** полягає у забезпеченні базової фундаментальної теоретичної підготовки, необхідної для подальшого вивчення циклу економічних дисциплін, ґрунтовного оволодіння студентами понятійним та категоріальним апаратами теоретичної економіки, розумінні змісту економічних законів та закономірностей, основних тенденцій економічного розвитку. Вивчення даного курсу дає змогу зрозуміти мотиви та поведінку господарюючих суб'єктів у різних типах ринкових структур та на різних фазах економічного циклу, виявити способи і механізм ефективного використання обмежених ресурсів в умовах ринкової економіки та особливості цих процесів і явищ у трансформаційних економіках.

**Форми проведення занять:** лекції, семінари, колоквиуми, тестування, рішення задач та модельованих економічних ситуацій.

### **Лекції покликані:**

- розкрити основні теоретичні проблеми курсу;
- навчити застосовувати теоретичні надбання на практиці;
- показати доцільність використання світового досвіду національними господарствами і водночас необхідність його адаптації до конкретних умов.

### **Семінарські заняття спрямовані на:**

- закріплення і поглиблення знань студентів у процесі обговорення, дискусій створення проблемних ситуацій тощо;
- обговорення реферативних виступів;
- обговорення парадоксальних, екстремальних і просто поточних економічних ситуацій в Україні та інших країнах світу.

### **Самостійна робота передбачає:**

- визначення викладачем тем, питань, тестових завдань, задач, модельованих ситуацій тощо з тим, щоб студент зміг застосувати здобуті на лекції та при підготовці до семінару знання для аргументації своєї позиції, для математичного та логічного вирішення конкретної економічної проблеми;
- підготовку до заліків та екзаменів.

**Контрольні заходи** є невід'ємним атрибутом навчального процесу. Вони включають поточний, проміжний та підсумковий контроль.

**Поточний контроль** здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять за визначеними питаннями та рефератами.

Для здійснення проміжного контролю пропонуються два модулі, які охоплюють матеріал усього курсу дисципліни „Економічна теорія”. Модулі включають тести, задачі та завдання, які охоплюють першу та другу частину курсу, і перший, і другий модульний контроль розрахований на дві академічні години

Модуль супроводжується критерієм оцінки знань залежно від кількості набраних студентом балів. Різні за складністю завдання модуля оцінюються по-різному.

**Проміжний контроль** дає змогу оцінити рівень системного засвоєння теоретичного матеріалу та вміння його застосувати для аналізу економічної ситуації та розв'язання певних економічних проблем.

**Підсумковий контроль** здійснюється у формі семестрового екзамену. Для складання екзаменаційних білетів пропонується перелік питань, які охоплюють програму курсу. Екзаменаційний контроль передбачає також включення задач та економічних категорій.

Тільки комплексне застосування усіх форм навчального процесу та контрольних заходів дає змогу, з одного боку, засвоїти та асимілювати теоретичні знання, а з іншого - сформулювати навички практичного їх застосування як для аналізу економічних ситуацій, так і для вирішення певних господарських проблем.

## 2. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

### **ТЕМА 1. Економічна теорія, її предмет, методи та функції**

1. Зародження і основні етапи розвитку економічної теорії як науки.
2. Предмет економічної теорії та еволюція його визначення різними школами.
3. Методологія та методи економічних досліджень.
4. Функції економічної теорії.
5. Взаємозв'язок економічної теорії з іншими науками.

### **ТЕМА 2. Економічні потреби суспільства. Економічні інтереси**

1. Економічні потреби суспільства, їхня сутність та структура
2. Закон зростання потреб.
3. Теорія потреб А.Маслоу.
4. Закон насичення потреб.
5. Економічні суперечності та шляхи їх розв'язання.

### **ТЕМА 3. Відносини власності**

1. Правовий та економічний зміст власності.
2. Право володіння, розпорядження, користування. Взаємодія привласнення та відчуження благ.
3. Суб'єкти та об'єкти відносин власності.
4. Різноманітність форм власності та форм господарювання. Різновиди приватної та суспільної форм власності.
5. Роздержавлення та приватизація, їхня суть і відмінності.

### **ТЕМА 4. Форми організації суспільного виробництва. Товар та його сутність**

1. Види економічної діяльності.
2. Суспільний поділ праці та його форми
3. Виробництво, розподіл, обмін, споживання.
4. Основні економічні фактори (ресурси) виробництва, їх взаємодія. Закон відносної обмеженості економічних ресурсів.
5. Крива виробничих можливостей.
6. Короткостроковий та довгостроковий період в економіці.
7. Величина вартості товару та фактори, що на неї впливають, індивідуальна і суспільна вартість. Закон вартості, його зміст та функції.

### **ТЕМА 5. Попит і пропозиція. Теорія ринкової рівноваги**

1. Суть попиту та фактори, що його визначають. Закон попиту.
2. Крива попиту. Рух по кривій попиту. Зсув кривої попиту.
3. Пропозиція. Зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції.
4. Крива пропозиції. Рух по кривій пропозиції та зрушення кривої пропозиції.
5. Еластичність попиту та пропозиції.
6. Рівновага попиту та пропозиції. Теорія рівноваги Л.Вальраса.

7. Кон'юнктура ринку. Ціна ринкової рівноваги.
8. Механізм ринкового саморегулювання.

#### **ТЕМА 6. Ринок: сутність, види, інфраструктура. Теорія поведінки споживача**

1. Поняття ринку, його характерні риси, основні принципи функціонування та етапи розвитку. Функції ринку. Переваги та недоліки ринкового механізму. Теорія відмов ринку.
2. Критерії класифікації ринків.
3. Суб'єкти ринку: домогосподарства, фірми, держава. Система посередників. Взаємозв'язок суб'єктів ринку.
4. Інфраструктура ринку.

#### **ТЕМА 7. Теорія грошей і грошового обігу**

1. Сутність грошей.
2. Функції грошей та їх еволюція.
3. Грошовий оборот.
4. Грошова система, її основні елементи та основні типи.
5. Інфляція, її сутність, причини, види і соціально-економічні наслідки.

#### **ТЕМА 8. Доходи, їх джерела та розподіл**

1. Сутність, види та джерела формування доходів.
2. Орендна плата. Рента, її види.
3. Грошовий капітал і позиковий відсоток
4. Диференціація доходів населення. Крива Лоренца і коефіцієнт Джині.

#### **ТЕМА 9. Підприємництво у ринковій економіці**

1. Підприємництво, його суть, основні принципи й ознаки. Теорія підприємництва.
2. Сучасні організаційно-правові форми підприємництва. Індивідуальне підприємництво (одноосібне володіння). Товариство (партнерство). Корпорація. Малий бізнес.
3. Витрати виробництва і ціна товару.
4. Ризик у підприємницькій діяльності та його види.

#### **ТЕМА 10. Конкуренція і монополія в ринковій економіці**

1. Конкуренція, її суть та функції в ринковій економіці. Економічні основи конкуренції. Закон конкуренції.
2. Методи конкурентної боротьби. Методи цінової конкуренції. Методи нецінової конкуренції.
3. Монополія та її суть. Форми монополістичних об'єднань. Показники монопольної влади. Індекс Лернера.

#### **ТЕМА 11. Економічна система суспільства.**

1. Типи і моделі економічних систем.

2. Традиційна система.
3. Ринкова економіка вільної конкуренції.
4. Монополія та державно-монополістичний капіталізм.
5. Сучасна ринкова економіка.
6. Соціально орієнтована ринкова економіка.
7. Моделі організації національних господарств
8. Змішана економічна система.
9. Командно-адміністративна система.

## **ТЕМА 12. Економічна теорія як основа економічної політики держави**

1. Система національних рахунків (СНР) – нормативна база макроекономічного рахівництва. Методика розрахунків макроекономічних показників у СНР
2. Соціально-економічний зміст і форми прояву зайнятості. Безробіття, його види й наслідки.
3. Типи і фактори економічного зростання. Циклічність економічного розвитку.
4. Фіскальна і кредитно-грошова політика держави.

### **3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

#### **ТЕМА 1. Економічна теорія, її предмет, методи та функції**

1. Місце економічної теорії у системі економічних наук?
2. Практичне значення має економічна теорія?
3. Економічні категорії та закони, їх класифікація. Відмінність економічних законів від законів природи
4. Потреби: сутність та класифікація. Модель ієрархії потреб Маслоу.
5. Економічні блага та їх класифікація
6. Суб'єкти економічних відносин та їх інтереси

#### **ТЕМА 2. Економічні потреби суспільства. Економічні інтереси**

1. Економічні потреби суспільства, їхня суть і структура.
2. Економічний закон зростання потреб.
3. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація.
4. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.

#### **ТЕМА 3. Відносини власності**

1. Еволюція відносин власності.
2. Різновиди приватної та суспільної форм власності.
3. Особливості акціонерної форми власності.
4. Особливості державної форми власності.
5. Інтелектуальна власність.

#### **ТЕМА 4. Форми організації суспільного виробництва. Товар та його сутність**

1. Генезис форм організації суспільного виробництва. Натуральне виробництво. Товарне виробництво: умови виникнення, розвиток та типи.
2. Фактори суспільного виробництва: організаційно-технологічні фактори; наука як ключовий фактор сучасного виробництва; інформаційний фактор; енергетичний та екологічний фактори виробництва.
3. Основні напрямки підвищення ефективності суспільного виробництва.
4. НТР та особливості її сучасного стану.
5. Специфіка послуги як товару.
6. Інформація як товар.

#### **ТЕМА 5. Попит і пропозиція. Теорія ринкової рівноваги**

1. Попит і фактори, які його визначають. Вплив на попит цінових та нецінових факторів.
2. Еластичність попиту. Фактори й ступені еластичності попиту.
3. Коефіцієнт еластичності попиту за ціною. Еластичність попиту за доходом, її коефіцієнт. Перехресна еластичність попиту, методика її розрахунку і значення.

4. Ринкова рівновага, її сталість, фактори порушення та механізм відновлення. У чому полягає проблема сталості ринкової рівноваги? Вплив на стан рівноваги введення податків, дотацій.

#### **ТЕМА 6. Ринок: сутність, види, інфраструктура. Теорія поведінки споживача**

1. Об'єктивні умови виникнення ринку та його сутність.
2. Ринки факторів виробництва.
3. Тіньовий ринок.
4. Біржа як елемент ринкової інфраструктури, її види та функції.
5. Формування інфраструктури ринку в Україні.

#### **ТЕМА 7. Теорія грошей і грошового обігу**

1. Теорії появи грошей
2. Еволюція грошей.
3. Різноманітність форм грошей: товарні, металеві та паперові гроші; кредитні та електронні гроші.
4. Історія грошей України.
5. Електронні гроші як новий етап їх еволюції

#### **ТЕМА 8. Доходи, їх джерела та розподіл**

1. Сутність, види і джерела формування доходів. Номінальні і реальні доходи.
2. Функціональний розподіл доходів.
3. Персональний розподіл доходів.
4. Заробітна плата: зміст, форми, системи. Номінальна і реальна заробітна плата.

#### **ТЕМА 9. Підприємництво у ринковій економіці**

1. Зміст, основні принципи та ознаки підприємництва.
2. Особливості малого, середнього та великого бізнесу.
3. Венчурний бізнес, тенденції його розвитку.
4. Система франчайзингу.

#### **ТЕМА 10. Конкуренція і монополія в ринковій економіці**

1. Сутність конкуренції.
2. Внутрішньогалузева і міжгалузева, цінова і нецінова конкуренція.
3. Досконала і недосконала конкуренція.
4. Недобросовісна конкуренція.
5. Сутність і види монополізму.
6. Антимонопольна політика держави та її суть.

### **ТЕМА 11. Економічна система суспільства.**

1. Перехідні економічні системи.
2. Концепції переходу постсоціалістичних країн до ринкової економіки.
3. Суперечності командно-адміністративної системи.
4. Особливості ринкової системи.

### **ТЕМА 12. Економічна теорія як основа економічної політики держави**

1. ВВП та його сутність
2. Зайнятість населення та фактори, що на неї впливають
3. Характеристика основних фаз економічного циклу: криза, депресія, поживлення, піднесення



## 4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

### ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Еволюція теоретичних шкіл економічної теорії
2. Економічні системи: типи, моделі і їхня еволюція
3. Людина в економічному процесі
4. Ринкова система: основи й закономірності розвитку
5. Конкуренція: закономірності й тенденції розвитку
6. Конкуренція й ціноутворення
7. Теорія факторів виробництва
8. Формування ринкової економіки в Україні
9. Підприємницька діяльність: закономірності й тенденції розвитку
10. Нагромадження й інвестиції
11. Іноземні інвестиції і їхня роль в економіці України
12. Формування регіональної інвестиційної політики в Україні
13. Форми й методи державного регулювання інвестиційної діяльності
14. Витрати й прибуток
15. Капітал як економічна категорія: теоретичні й практичні аспекти
16. Корпоративний капітал, його форми й тенденції розвитку
17. Фінансово-промислові групи в ринковій економіці
18. Малий бізнес і проблеми його формування в Україні
19. Фондовий ринок як об'єкт впливу економічної політики
20. Менеджмент як фактор розвитку ринкової економіки
21. Маркетинг як фактор розвитку ринкової економіки
22. Макроекономічна рівновага: проблеми його досягнення
23. Інфляція: особливості інфляційних процесів у розвиненій ринковій і перехідній економіці
24. Безробіття: сучасні тенденції розвитку в ринковій і перехідній економіці
25. Проблеми досягнення економічної рівноваги в перехідній економіці.
26. Тіньова економіка: причини існування й основні параметри
27. Науково-технічний прогрес: економічне втримування, форми прояву, проблеми реалізації.
28. Банківська система і її роль у ринковій економіці
29. Фінансова система й тенденції її розвитку в сучасних умовах
30. Економічна політика держави: завдання, проблеми, тенденції
31. Фінансовий механізм економічної політики
32. Проблеми податкової політики в Україні
33. Проблеми фінансової психології
34. Кредитно-грошовий механізм економічної політики
35. Центральний банк і його роль у ринковій економіці
36. Кон'юнктурна політика держави
37. Структурна й регіональна політика держави
38. Соціальна політика держави
39. Модель «соціальної ринкової економіки»: досвід європейських країн.

40. Міжнародний поділ праці: форми, тенденції, проблеми розвитку
41. Міжнародний рух факторів виробництва
42. Міжнародна економічна інтеграція: закономірності формування, тенденції й проблеми розвитку
43. Світове господарство: закономірності формування, тенденції й проблеми розвитку
44. Сучасна Україна в системі світо господарських зв'язків
45. Процес глобалізації у світовій економіці
46. Глобальні економічні проблеми

## **5. ПЕРЕЛІК питань для підготовки студентів економічних спеціальностей до екзамену з курсу „Економічна теорія”**

1. Зародження й основні етапи розвитку економічної теорії як науки.
2. Предмет, об'єкт економічної теорії.
3. Методи пізнання економічних процесів і явищ.
4. Функції економічної теорії.
5. Взаємозв'язок рівнів економіки.
6. Економічні потреби суспільства, їхня суть та структура.
7. Економічний закон зростання потреб.
8. Соціально-економічна ефективність виробництва.
9. Взаємозв'язок потреб, виробництва і попиту.
10. Економічні інтереси – рушійна сила соціально-економічного розвитку.
11. Механізм узгодження економічних інтересів в планово-адміністративній економіці.
12. Об'єктивні основи і етапи цивілізаційного процесу.
13. Сутність та види цивілізацій.
14. Формування постіндустріальної цивілізації.
15. Економічна система, її сутність, цілі й основні структурні елементи.
16. Типи економічних систем
17. Власність: її сутність, суб'єкти та об'єкти.
18. Правовий аспект власності.
19. Класифікація форм власності.
20. Акціонерна власність в економічній системі.
21. Місце і роль людини в економічній системі.
22. Виробництво як процес суспільної праці.
23. Основні фактори суспільного виробництва та їхній взаємозв'язок.
24. НТР і зміни у змісті й характері праці.
25. Ефективність суспільної праці і розширення джерел багатства суспільства.
26. Концепції походження грошей.
27. Економічна сутність грошей.
28. Функції грошей.
29. Еволюція форм грошей.
30. Грошовий оборот.
31. Види та еволюція грошових систем.
32. Роль держави у творенні грошей.
33. Створення і розвиток грошової системи України.
34. Сутність, функції та принципи ринкового господарства.
35. Спрощена модель ринкової економіки.
36. Причини виникнення і умови розвитку ринку.
37. Структура та інфраструктура ринку.
38. Основи теорії попиту і пропозиції.
39. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.
40. Поняття еластичності та її види.
41. Місце і роль конкуренції в ринковій системі.

42. Зміст, основні принципи та ознаки підприємництва.
43. Організаційно-правові форми підприємництва.
44. Класифікація підприємств за розміром.
45. Малий бізнес. Нові види підприємницької діяльності.
46. Капітал як економічна категорія.
47. Виробничі фонди підприємства.
48. Сутність та класифікація витрат виробництва.
49. Прибуток: суть і види.
50. Сутність, види і джерела формування доходів.
51. Функціональний розподіл доходів.
52. Персональний розподіл доходів.
53. Диференціація доходів населення. Крива Лоренца і коефіцієнт Джині.
54. Сутність процесу суспільного відтворення. Відтворення національного продукту і національного багатства.
55. Економічне зростання.
56. Сутність і класифікація економічних циклів за тривалістю.
57. Теорія «довгих хвиль» в економіці.
58. Необхідність, зміст, структура та функції фінансів.
59. Фінансова система. Державний бюджет.
60. Теорія оподаткування.
61. Зміст і принципи функціонування кредиту.
62. Форми і функції кредиту.
63. Кредитна система та її структура.
64. Формування відкритої економіки України і шляхи входження у світове господарство.

## 6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

### Основна

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі. – К.: Основи, 2001
2. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч.-метод, посіб. — К.: Основи, 2001.
3. Гальчинський А., Єщенко П., Палкін Ю. Основи економічної теорії: Підручник. — К.: Вища шк., 1999.
4. Гражевська, В.М. Попов та ін .; заред. В.Д. Базилевича. - Київ : Знання, 2014. 710
5. Економічна теорія: Політекономія : Підручник / В.Д. Базилевич, Н.І.
6. Мочерний С.В. Економічна теорія. — К.: Академія, 2002.
7. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії: Підручник. — 3-тє вид. — К.: ЦУЛ, 2003.
8. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. — 2-ге вид. — К.: Вища шк.: Т-во "Знання", КОО, 1999.
9. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. академіка НАН України А.А. Чухна. — К.: Вища шк., 2001.

### Додаткова

1. Бажал Ю.М., Александрова В.П., Данько М.С., Яковлев ВА., Щедрина Т.І. Інноваційні фактори економічного зростання: Наук, доповідь / НАН України; Ін-т екон. гнозування. — К., 1999.
2. Безчасний Л.К., Мельник В.П., Білоцерківець О.П., Шовкун І А., Онишко С.В. Інноваційна складова економічного розвитку / НАН України; Ін-т економіки / Відп. ред. Л.К. Безчасний — К., 2000. — 262 с.
3. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Семиноженко В.П. Україна: наука та інноваційний розвиток. — К., 1997.
4. Злупко С. Персоналії і теорія української економічної думки. — Л.: Євросвіт, 2002.
5. Лагутін В Д. Гроші та грошовий обіг: Навч. посіб. — Т-во "Знання", КОО, 1998.
6. Лукінов /., Герасимчук М., Коломийцев В., Пасхавер Б., Бажал Ю. Концепція інвестиційної політики України / НАН України; Ін-т економіки. — К., 1997.
7. Перехідна українська економіка: стан і перспективи. — К.: Академія, 1996.
8. Чухно А. Проблеми теорії перехідного періоду від командної до ринкової економіки // Економіка України. — 1996. — № 3, 4.

## 7. ПЕРЕЛІК КАТЕГОРІЙ З КУРСУ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

1. **Адаптивні очікування** — очікування з приводу інфляції та інших економічних подій, що ґрунтуються на попередньому досвіді людей.

2. **Адміністративні методи** — заходи державної влади, що мають своїм змістом заборону, дозвіл або примусові дії щодо діяльності суб'єктів економіки.

3. **Адміністративно-командна система управління** — централізоване, всеохоплююче державне управління соціально-економічним розвитком країни на основі директивного плану.

4. **Ажіо** — різниця між номінальною і реальною міноюю вартістю грошової одиниці або цінного папера.

5. **Акселератор** — коефіцієнт, який відображає позитивний вплив збільшення ВВП на рівень інвестицій.

6. **Активи підприємства** — сукупні майнові цінності, що використовуються з метою одержання прибутку.

7. **Активізм** — політика активного втручання держави в розвиток економічних процесів.

8. **Акцизи** — непрямі податки, що включаються в ціну товару або послуги.

9. **Акціонерне товариство** — господарська організація, створена на основі централізації грошових коштів шляхом продажу акцій.

10. **Амортизаційна політика** — встановлення державою строків служби, норм та порядку амортизаційного списання основного капіталу.

11. **Амортизація основного капіталу** — процес поступового перенесення вартості основного капіталу на вартість створюваних товарів.

12. **Антиінфляційна політика** — комплекс взаємопов'язаних заходів і важелів держави й центрального банку країни.

13. **Абстракція** — відмова від поверхових, несуттєвих ознак явища з метою розкриття його внутрішніх, суттєвих сталих і загальних зв'язків.

14. **Автаркія** — економічний режим країни, що передбачає її самозабезпечення та відсутність торгових зв'язків з іншими країнами.

15. **Агропромисловий комплекс (АПК)** — організаційно-економічна форма інтеграції сільськогосподарських і промислових видів діяльності; сукупність галузей народного господарства, які зайняті виробництвом сільськогосподарської продукції, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача, а також виробництвом відповідних засобів виробництва.

16. **Антициклічне регулювання економіки** — свідомі цілеспрямовані дії держави з метою послаблення циклічних коливань, стабілізації ринкової кон'юнктури та збільшення темпів економічного зростання.

17. **Аудит** — послуги щодо оцінки фінансової звітності фірми з огляду на достовірність інформації та можливості фірми у сфері бізнесу.

18. **Аукціон** — відкриті торги на конкурсній основі, де власником стає покупець, що запропонував максимальну ціну.

19. **Банкнота** — вексель банку, за яким пред'явник може одержати

гроші і яким банк замінює комерційний векселі.

20. **Банкрутство** — нездатність економічного суб'єкта здійснювати платежі за борговими зобов'язаннями, засвідчена судовою інстанцією.

21. **Бартер** — прямий, не опосередкований грошима обмін товарами або послугами.

22. **Безробіття** — соціально-економічне явище, пов'язане з перевищенням пропозиції робочої сили над попитом на неї, стан незайнятості частини економічно тивного населення.

23. **Бізнес-план** — короткий виклад цілей і шляхів діяльності фірми, обґрунтування доцільності капіталовкладень для залучення інвесторів та кредиторів.

24. **Білонна монета** — розмінна неповноцінна монета, вартість металу й карбування якої значно нижчі за номінальну.

25. **Біметалізм** — грошова система, згідно з якою за сріблом та золотом (двома металами) законодавчо закріплюється роль грошей, а монети, які карбують із цих металів, виконують усі функції грошей.

26. **Біржа** — організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа), систематичних операцій із купівлі-продажу цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці).

27. **Біржова угода** — домовленість про взаємну передачу прав та зобов'язань стосовно біржового товару, яка супроводжується передачею фінансового інструменту (банківських документів чи грошей) від однієї особи до іншої.

28. **Благо** — матеріальні та нематеріальні цінності, що приносять людям користь.

29. **Бонус** — додаткова винагорода працівникам за результатами господарської діяльності фірми.

30. **Бюджетно-податкова політика** — система регулювання, пов'язана з функціонуванням державних фінансів, формуванням державного бюджету та державними витратами і спрямована на реалізацію цілей соціально-економічного розвитку країни.

31. **Валовий внутрішній продукт, ВВП** — загальна ринкова вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених у країні за рік.

32. **Валовий дохід** — виражений у грошовій формі сумарний річний дохід підприємства (фірми), отриманий у результаті виробництва і продажу продукції та послуг.

33. **Валовий національний продукт, ВНП** — загальна ринкова вартість усіх кінцевих товарів та послуг, вироблених за рік за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам країни незалежно від того, де ці фактори застосовуються, — у національній економіці чи за кордоном.

34. **Валюта** — грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товарів.

35. **Валюта конвертована** — національна грошова одиниця, яка має здатність вільно обмінюватися на іноземні валюти, виконувати функцію світових

грошей.

36. **Валютний курс** — ціна грошової одиниці однієї країни виражена у грошових одиницях інших країн.

37. **Вартість грошей** — кількість товарні та послуг, які можна обміняти на одиницю грошей; купівельна спроможність одиниці грошей.

38. **Вексель** — письмове боргове зобов'язання встановленої законом форми, в якому зазначена величина грошового боргу, строки його сплати, а також право його власника (векселедержателя) вимагати від боржника (векседавця) сплати боргу за настанням означеного строку.

39. **Величина попиту** — кількість певного товару або послуги, яку покупці готові придбати за певної ціни впродовж певного проміжку часу.

40. **Виробництво** — процес створення матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для існування й розвитку людини.

41. **Виробничі відносини** — відносини між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ та послуг.

42. **Витрати виробництва** — вартість спожитих факторів виробництва в процесі перетворення їх на товарну продукцію.

43. **Витрати обігу** — витрати коштів, пов'язані з реалізацією товарів у торговельно-ринкову сферу та сферу споживання.

44. **Відкрита економіка** — стан вільної взаємодії національної економіки з економіками інших країн, що виникає на ґрунті міжнародних переміщень товарів, капіталу та валют.

45. **Відтворення** — безперервність процесу виробництва товарів та послуг, на основі якого здійснюється оновлення елементів економічної системи.

46. **Власність** — це сукупність відносин між суб'єктами господарювання з приводу привласнення умов та результатів виробництва.

47. **Глобалізація** — якісно новий етап взаємозалежності національних економік на основі поглиблення інтернаціоналізації світового господарства, інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, робочої сили і технологій.

48. **Господарський механізм** — сукупність форм і методів регулювання економічних процесів і суспільних дій економічних суб'єктів на основі знань економічних законів, використання економічних важелів, правових норм та інституційних утворень.

49. **Гранична корисність** — додаткова корисність, яку отримує споживач з додаткової одиниці блага.

50. **Гроші** — особливий товар, який виконує роль загального еквівалента, виступає посередником в обміні товарів і виражає економічні відносини між людьми з приводу виробництва та обміну товарів.

51. **Грошова маса** — сукупність усіх грошових коштів у готівковій і безготівковій формах, які забезпечують реалізацію товарів, послуг та всі нетоварні платежі в народному господарстві.

52. **Грошова система** — форма організації грошового обігу, яка історично склалася в певній країні й законодавчо закріплена державою.



53. **Грошові агрегати** — показники кількості та структури грошової маси; види грошей, диференційовані за ступенем ліквідності.

54. **Демонізація** — створення і захист конкурентного середовища, подолання державної та недержавної монополії.

55. **Державний борг** — накопичені зобов'язання держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами.

56. **Державний бюджет** — річний план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних державі для виконання нею відповідних функцій і реалізації конкретних цілей.

57. **Державний сектор економіки** — комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково перебувають у власності (підпорядкуванні) центральних або місцевих органів державної влади і використовуються державою для виконання нею економічних, соціально-культурних та політичних функцій.

58. **Дефіцит державного бюджету** — перевищення витрат бюджету над його доходами.

59. **Дефолт** — невиконання зобов'язань, відмова від сплати боргу.

60. **Дисконтування** — розрахунок суми доходу від капітальних активів, яку буде отримано через певний час за чинної норми відсотка.

61. **Дистриб'ютор** — незалежний посередник (юридична або фізична особа), що збуває споживачам або дрібним торговцям продукцію, придбану оптовими партіями у виробників.

62. **Економічна кон'юнктура** — стан локального або загального економічного простору на певний час, відображений сукупністю економічних показників.

63. **Економічна політика держави** — система економічних ідей, цілей держави, завдань та засобів їх досягнення, а також діяльність органів державної влади й управління щодо їх реалізації.

64. **Економічна система** — сукупність взаємопов'язаних і певним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства.

65. **Економічна теорія** — суспільна наука, яка вивчає закони функціонування та розвитку економічних систем, визначає умови, принципи та механізми ефективного господарювання.

66. **Економічне зростання** — збільшення обсягів національного виробництва в абсолютному вираженні або у розрахунку на душу населення.

67. **Економічні блага** — здебільшого створені людською працею кількісно обмежені засоби задоволення людських потреб.

68. **Економічні відносини** — відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних благ.

69. **Економічні закони** — внутрішньо необхідні, сталі й істотні причинно-наслідкові зв'язки між протилежними сторонами, властивостями економічних явищ і процесів, елементами економічної системи.

70. **Економічні інтереси** — усвідомлене прагнення економічних суб'єктів

до задоволення власних потреб, об'єктивні спонукальні мотиви їхньої господарської діяльності.

71. **Економічні ресурси** — сукупність ресурсів, що використовуються для виробництва товарів та послуг: земля, праця, капітал, підприємницькі здібності, технологія, інформація та ін.

72. **Економічні стимули** — фактори, що мотивують і впливають на поведінку окремих економічних суб'єктів.

73. **Економічно активне населення** — частина працездатного населення, що пропонує свою робочу силу для виробництва товарів та послуг.

74. **Еластичність** (лат. *elasticus* — гнучкий) — ступінь реакції однієї економічної змінної на зміну параметрів іншої.

75. **Емісія грошей** — випуск грошей в обіг; одна з функцій центрального банку.

76. **Зайнятість** - сукупність економічних, правових, соціальних, національних та інших відносин, пов'язаних із забезпеченням економічно активного населення робочими місцями та їхньою діяльністю в суспільному виробництві з метою одержання доходу.

77. **Закон зростання потреб** — закон, який виражає внутрішньо необхідний, суттєвий і сталий зв'язок між прогресом технологічного способу виробництва, еволюцією всієї системи суспільних відносин і кількісним зростанням, якісним удосконаленням та збагаченням індивідуальних, колективних та суспільних потреб.

78. **Закон пропозиції** — економічний закон, що виражає пряму залежність між ціною і величиною пропозиції товару або послуги впродовж певного проміжку часу.

79. **Засоби праці** — річ або комплекс речей, якими людина діє на предмети праці.

80. **Земля** — фактор виробництва, що включає в себе землю, а також лісові, водні ресурси, родовища корисних копалин та інші природні багатства, що використовуються у виробничому процесі.

81. **Інфляція** — знецінення грошей, спричинене диспропорціями в суспільному виробництві й порушенням законів грошового обігу; виявляється у стихійному зростанні цін на товари і послуги.

82. **Інформація** — за сучасних умов найважливіший фактор суспільного виробництва; система збирання, обробки та систематизації різноманітних знань людини з метою використання їх у різних сферах її життєдіяльності, насамперед в економічній.

83. **Інфраструктура ринку** — комплекс інститутів, що забезпечують умови безперебійного функціонування ринку.

84. **Капітал** — економічний ресурс, що визначається як сукупність усіх технічних, матеріальних і грошових засобів, що в процесі свого руху приносять дохід.

85. **Кейнсіанство** — одна з провідних теорій, яка обґрунтовує необхідність активного втручання держави в регулювання ринкової економіки шляхом стимулювання сукупного попиту й інвестицій через проведення певної

кредитно-бюджетної політики.

86. **Командна економіка** — економічна система, що функціонує на засадах абсолютизації принципу централізму, тотального одержавлення економіки, недооцінки товарно-грошових відносин і ринкових механізмів

87. **Макроекономіка** — розділ економічної теорії, що вивчає функціонування національного господарства в цілому.

88. **Маржиналізм** — система економічних концепцій, яка використовує граничні величини для дослідження господарських процесів на рівні мікроекономіки.

89. **Межа бідності** — нормативно встановлений рівень грошових доходів фізичної особи (сім'ї) за певний період, який забезпечує рівень життя в межах прожиткового мінімуму.

90. **Межа малозабезпеченості** — величина середньодушового сукупного доходу, який забезпечує непрацездатному громадянину споживання товарів та послуг на мінімальному рівні, встановленому законодавством.

91. **Меркантилізм** — перша економічна школа, яка вважала джерелом багатства торгівлю, а саме багатство ототожнювала із золотом; розробляла рекомендації щодо розвитку міжнародної торгівлі.

92. **Метод економічної теорії** — сукупність прийомів, способів і принципів пізнання економічних явищ і процесів та законів розвитку економічних систем.

93. **Мито** — податок на імпортований товар або послугу.

94. **Мікроекономіка** — розділ економічної теорії, що вивчає раціональну поведінку мікросуб'єктів за умов різних типів ринкових структур.

95. **Мінімальна заробітна плата** — встановлений державою норматив у вигляді грошового еквівалента, що забезпечує задоволення потреб на рівні простого відтворення робочої сили найнижчої кваліфікації за умов суспільно нормальної інтенсивності праці.

96. **Монета** — зливok грошового металу певної ваги, форми, проби та номіналу, узаконеного державою як засіб обігу.

97. **Монометалізм** — тип грошової системи, в якій роль загального еквівалента закріплюється за одним благородним металом — золотом.

98. **Монополія** — тип ринкової структури, за якої єдина фірма виробляє (продає) всю кількість певного товару чи послуги на ринку.

99. **Монопсонія** — тип ринкової структури, де діє єдиний покупець.

100. **Натуральне господарство** — тип організації господарства, за якого продукти виробляються для задоволення власних потреб (внутрішнього особистого або виробничого споживання).

101. **Нематеріальне виробництво** — сукупність галузей та сфер, що виробляють нематеріальні блага і послуги, які задовольняють духовні й соціальні потреби людей.

102. **Неокласицизм** — провідна течія сучасної економічної думки, представники якої розглядають ринок як саморегульовану економічну систему, здатну самостійно відновлювати рівновагу.

103. **Неокласичний синтез** — узагальнююча концепція, представники якої виступають за поєднання ринкового і державного регулювання економічних процесів та рух до змішаної економіки; ґрунтується на синтезі неокласичної і кейнсіанської доктрин.

104. **Непрямі методи ДРЕ** — опосередкований вплив держави на діяльність суб'єктів економіки за допомогою економічних і правових методів.

105. **Основний капітал** — капітал, інвестований у засоби праці та інші довготермінові активи підприємства.

106. **Особистий дохід** — грошовий дохід працівника, що складається із заробітної плати, додаткових доходів, включаючи дивіденди, проценти, ренту, премії, трансферти.

107. **Оффшорна зона** — територія або держава, де гарантовані низькі податкові ставки, відсутній жорсткий валютний контроль за іноземним капіталом.

108. **Паперові гроші** — знаки, символи цінності (вартості), що не мають власної вартості та наділені державною владою примусовим курсом обігу.

109. **Підприємницькі здібності** — особливий, специфічний фактор виробництва, діяльність людини з приводу поєднання та ефективного використання всіх інших факторів виробництва з метою створення благ та отримання доходу.

110. **Платоспроможність** — здатність виконувати боргові зобов'язання за рахунок майна або активів.

111. **Портфельні інвестиції** — капіталовкладення без права управлінського контролю за об'єктами інвестування.

112. **Постійні витрати** — поточні витрати підприємства, що є незмінними протягом визначеного періоду і в основному не залежать від обсягів його виробничої та збутової діяльності.

113. **Потреби** — об'єктивна необхідність будь-чого задля підтримання життєдіяльності і розвитку людини, колективу, нації, суспільства; внутрішній збудник активності.

114. **Право власності** — сукупність узаконених державою прав і норм економічних взаємовідносин фізичних та юридичних осіб, які складаються між ними з приводу володіння, користування та розпорядження об'єктами власності.

115. **Приватна власність** — право приватних осіб і фірм набувати, володіти, контролювати, використовувати, продавати і заповідати землю, капітал та інші активи.

116. **Продуктивні сили** — сукупність засобів виробництва і працівників з їхніми фізичними й розумовими здібностями, а також досягнення науки, технології, інформація, методи організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб.

117. **Прожитковий мінімум** — вартість набору товарів і послуг, визначеного на основі обґрунтованих нормативів споживання й забезпеченості населення першочерговими життєвими засобами.

118. **Прямі методи державного регулювання економіки** — методи, за допомогою яких держава безпосередньо втручається в економічні процеси (держконтракт, держзамовлення, надання субсидій, дотацій, встановлення державних стандартів, регламентування діяльності суб'єктів економіки тощо).

119. **Робоча сила** — сукупність фізичних та інтелектуальних здібностей людини, які вона використовує в процесі праці; здатність людини до праці.

120. **Роздержавлення** — процес обмеження державного втручання в економіку, переведення державних підприємств на комерційні засади господарювання, створення умов для зростання кількості господарюючих суб'єктів.

121. **Соціалізація економіки** — одна з визначальних тенденцій соціально-економічного розвитку, що виявляється через процеси соціальної переорієнтації економіки, гуманізації та гуманітаризації праці, пом'якшення соціальної диференціації, переміщення акцентів з інтересів держави на інтереси індивіда.

122. **Соціалізм** — доктрина організації егалітарного суспільства, в якому відсутня класова експлуатація і панують суспільні інтереси; суспільний устрій або система, засновані на принципах, які відповідають зазначеним цілям.

123. **Соціальна захищеність** — тип і рівень обов'язків суспільства відносно людини й будь-якої соціальної групи; ступінь реальності їхніх прав і свобод.

124. **Соціальна інфраструктура** — система галузей народного господарства, діяльність яких спрямована на задоволення соціально-культурних та духовних потреб людини.

125. **Соціальна політика** — діяльність держави, спрямована на створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства.

126. **Соціальна справедливість** — соціально-психологічне сприйняття принципів і форм організації суспільства, як таких, що відповідають інтересам людей і соціальних груп.

127. **Соціальна сфера** — підсистема національної економіки, тобто явища, процеси, види діяльності та об'єкти, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності суспільства й людини, задоволенням їхніх потреб та реалізацією інтересів.

128. **Соціальний мінімум (бюджет мінімального достатку)** — вартість товарів і послуг, які суспільство визнає необхідними для збереження прийняттого рівня життя.

129. **Споживання** — використання благ з метою задоволення виробничих та особистих потреб.